

Emlékek Boros Ádámról

SZABÓ László Gy.

Pécsi Tudományegyetem Növénytani Tanszék H-7624 Pécs Ifjúság útja 6.

Dr. Boros Ádám c. egyetemi tanár, a biológiai tudomány doktora, hazánk egyik leghíresebb flóraismerője és bryológusa számomra is „Ádám bácsi”. Hálás vagyok a sorsnak, mert kutatópályám legelején, első munkahelyemen, a tápiószelei Országos Agrobotanikai Intézetben ismerhettem meg 1965-ben. Az Intézet igazgatója néhai Jánossy Andor volt, a Botanikai Osztály vezetője pedig máig is legnagyobb agrobotikusunk, néhai Mándy György professzor. Boros Ádám nyugdíjas szaktanácsadóként hetente 1-1 napot Tápiószelén töltött, egyébként Mándy előtt ő volt a botanikai osztály vezetője. Szinte hét éven át minden héten találkoztunk, számomra felejtethetetlen órákat együtt töltve. Mindaddig, amíg a gyilkos kór úrrá nem lett legyengült szervezetén.

Ősz, kissé bozontos szakálla és haja, régies szemüvege, hajlott háta és lassú, óvatos járása miatt idősebbnek látszott koránál, alakja és viselkedése inkább apostolszerű volt, mindenképpen tudósforma. (Fitalon – mondták – kissé rótszínű dús haja és szakálla ugyancsak feltűnést keltett, akkor biciklivel közlekedve járta az országot és botanizált... Falvakban nem egyszer létrát kért, felmászott a ház tetejére mohamintákat szedve. Néha Szent Péternek tartották, ahogy a kialakult legenda tartja.) 73 évesen – viszonylag korán – fejezte be tartalmas és példás életét. Amikor megismertem, korai asztmája elég súlyosra vált és időskori szemretina-leválása megnehezítette számára a mindennapi életet. Az asztmás rohamok megelőzése céljából jellegzetes mozdulattal lassan elővette asztmapumpáját és inhalálta az enyhítő gyógyszerpermetet.

Öltözéke miatt is feltűnő jelenség volt. Turistaruhához (bakancs és bricsesszel) mindig hozzátartozott a bő és nagy terjedelmű herbárium- és mohamintatartó „nyakbavaló”, vászonból készült oldaltáska (egyedi darab volt, direkt erre a célra, neki készült), barna kordbársony zakóján rengeteg zseb lapult: egyikben üres, gondosan előre elkészített és összehajtogatott mohatartó kapszulák, másokban kaparószerszámok, harmadikban okmányok, jegyzetfüzet, negyedikben tartalékszemüveg, orvosságok, ötödikben pedig elmaradhatatlan olvasmánya: Madách „Ember tragédiája”. Amikor gyűjtés közben megpihentünk egy-egy szép tisztáson vagy forrásnál, a kopottra olvasott kis könyvből szebbnél szebb részleteket idézett, rendszerint kívülről... Persze az elemőzsiás hátizsák és az elmaradhatatlan gyűjtőeszközök: „medveölő” kés a növények kiásásához, és karcsú, jófogású fokos a mohászáshoz. Különösen feltűnt, hogy nyakában mindig ott lógott kedvenc, kinyitható nagyítója. A retinaleválás miatt látása erősen romlott, emiatt lehajolni is tilos volt. Felesége, Júlia (Kenyeres Júlia okl. kertészmérnök) mindig mellette volt, lelkes és érdeklődő társa volt mindvégig. Ádám Bácsinak minden gyanús mohát felszedett, begyűjtött. A lupe alá kerülő mohák teljes szépségükben feltáruáltak és máris névvel és adatokkal ellátva a tasakokba (kapszulákba) kerültek.

A nyolcszoros nagyítású lupe kedvence volt, hiszen mindenkit megtanított arra, hogy a szemhez illeszthető nagyító csodálatos világot tár elénk. Segítségével a növényhatározás is biztonságosabb. Olyan részleteket, szerkezeteket és színárnyalatokat veszünk észre, amelyeket szabad szemmel nem is észlelnénk.

Növénygyűjtő utak

Élmény volt minden kiszállás, gyűjtőút. Eszembe jutnak bakonyi útjaink. Néhai Tallós Pállal a nyirádi láp varázslatos flóráját kutattuk. Máskor olyan helyen jártunk, ahol az akkori szovjet hadsereg valamelyik alakulata éppen gyakorlatozott. Nem egyszer nyomozók igazoltattak minket már a vasútállomáson, ahogy leszálltunk a vonatról. A nagyítós, szakállas öregúrban diverzánszt láttak. Sokszor órákig kérdezték minket különféle őrhelyeken és laktanyákban, hogy mit keresünk és miért.

Szinte az egész országot bejártuk, először vonattal, később intézeti mikrobusszal. Feladatunk a takarmányként vagy gyógynövényként hasznosítható vad növényfajok herbáriumi és élőanyag begyűjtése (országos felmérése) volt. Ennek ürügyén a legizgalmasabb mohacsemegéket és virágos növény ritkaságokat is felkerestük, ez nem volt nehéz, mert Ádám bácsi topográfiai ismerete rendkívüli volt. Szinte az egész Kárpát-medence minden zugát bejárta és mindenre emlékezett.

Érdekes eset volt, amikor az újszentmargitai mintaterületen Ádám bácsi hirtelen megállt és megkért, hogy a közeli Rumexből szedjek egy példányt. Nagyítójával megvizsgálta, és kiderült, hogy megtaláltuk a Rumex pseudonatronatust, amit addig senki sem vett észre a nagyonis feldolgozott növénytársulásban.

Akkoriban nem volt könnyű az országhatármenti területekre eljutni. Szabályos engedély birtokában korahajnalban szálltunk a nemzetközi vonat belföldi szerelvényébe, Kelebia felé. Ádám bácsi volt az expedíció vezetője, tagok Vajda Laci bácsi, Priszter Szaniszló és személyem. A vadászat célja a *Bulbocodium versicolor* és a *Crocus variegatus* populációk feltérképezése volt Kelebia környékén. Természetesen hamarosan ott is a határőr-laktanyában kötöttünk ki, de szerencsére engedélyünket elfogadták és pár óra múlva kiszabadultunk. A megtalált növényritkaságok szépsége mindenért kárpótolt minket!

Ádám bácsi igen jó barátságban volt idősebb tanítványával, Vajda Lászlóval, drága jó Laci Bácsival, aki mesterien hű növényfényképeket készített menet közben bárhol. Útjaink mindig előre sietett, hiszen a fényképezéshez idő kellett. Mi lassabban haladtunk, rendszerint Júlia nénnel együtt, aki gyakran tartott velünk. Ádám bácsi szokása szerint minden tiszta forrásból legalább egy kis poháryi vizet – ahogy ő mondta – „levedelt”. Bizony kikapott Laci bácsitól az idővesztéséért és a fegyelmezetlen vízfelfételéért, aminek rendszerint izzadás és sűrű félreállítás lett a következménye. (Laci bácsi arról volt nevezetes, hogy csak ebédidőben evett és kis spiritszégővel frissen főzött teájából ivott néhány poháryit.)

Ádám bácsi és Laci bácsi szoros barátságban voltak annak ellenére, hogy Ádám bácsi vallásos volt (első házasságából való leánya ciszterci apáca volt a Pireneusokhoz közel Franciaországban), Laci bácsi pedig megrogzított ateista. Parázs világnézeti viták alakultak ki közöttük a gyűjtőúton is. Mindez mit sem változtatott az igazi barátságon, hiszen mindkettőjükre jellemző volt a becsületesség, jószívűség és emberszeretet.

Leveleiből

Kitűnő és figyelmes levélíró volt. Seregnyi képeslapot és levelet őrzök tőle. Nem sokkal halála előtt jó hangulatú sorai, rövid élménybeszámolói optimista életszemléletét tükrözték. Néhány részlet:

1971. aug. 22-én: „A bakonyi kiránduláshoz ragaszkodom, ha nem kapnánk tápiószelci autót vagy taxikeretet, akkor saját múzeumi keretemből megyünk. Ennek időpontját megbeszéljük, ha mód lesz találkozni. Egészségem még jobb, sokkal könnyebben megyek fel az emeletre, nem kell utána leülni szuszogni. Nagyon sokat dolgoztam, van látszata. Közél kézsre megírtam a Bryospora-atlasz rám jutó részét, már csak az lesz hátra, amivel még kiegészítjük. Ebéd után gyakran, mint ma is, elfelejték leülni pihenni. Ez a legjobb jel.”

1971. szept. 27-én: „Nekem nagy öröm, hogy a bakonyi út részletekre annyira tanulságos és szép volt a kínos szárazság ellenére. Nekem hobbim a természet szépségeit és érdekességeit az érdeklődőknek mutogatni és élvezem, hogy amiben gyönyörködöm, azt megoszthatom barátaimmal, tanítványaimmal. A sors engem meg is jutalmazott, mert a zalaendrődi erdőben, a nagy nyiladékbán a *Riccia*-kkal szedett morzsányi *Physcomitrium* a nagy ritkaság: *Ph. sphaericum*. A kabhegyi *Blasia* viszont nagyon szép, második termőhelye a Bakonyban.”

1972. júl. 9-én: „Júl. 7-én este jöttünk meg Kolozsvárról. Viszontagságok, kalandok akadtak, több napot elrontott az eső, viszont egy-két pazar hely kárpótolt a bajokért. A Meleg Szamos forrásvidéke a Biharban, a bukovinai határmentén lévő lápok minden fáradságot megértek. Gyönyörű anyag. Csodálatosképpen jól bírtam a fizikai megpróbáltatásokat, jobb karban vagyok, mint elutazás előtt. Júl. 25-ére tervezzük az újabb elutazást Petrozsénybe.”

Áldás utca 4.

Budán, a Rózsadombon lakott a Boros család. Az Áldás u. 4-ben. Pár házzal feljebb volt a Kodály-villa.

A családi örökség nagyapjától származott. Az emeletes, kastélyszerű házat bokrok, fák és betelepített, főleg a természetes flórából származó élő növények vették körül. A kert mindig tele volt daloskedvű madarakkal. A felső emeleten lakott Ádám bácsi és Júlia néni. Öreg, csikorgó falépcső vezetett a lakás ajtajáig.

Régen – ahogy Ádám bácsi mesélte – gyermekkorában nagy esemény volt, amikor 1905-ben bevezették a házba a villanyt. Akkor még utca helyett árok volt, a kapu előtt néhány lépcsős feljárattal. Egyébként a szigorú nagyapa, Müller József fizikatanár volt, akiről Karinthy a „Tanár úr kérem”-ben azt írja, hogy „szolgálatában állt az elektromos áram”, s még a rossz tanulót is „jó vezetővé” tudta tenni. Ádám bácsit viszont egyáltalán nem érdekelte a fizika. Már gyermekkorában a növények, kövek és ásványok vonzották. A Toldy Ferenc utcában lévő, akkor „Budai Reál”-nak nevezett iskolába járt, de nem szeretett tanulni. Sok feddést kapott otthon az intőért, rovóért, rossz bizonyítványokért. Tréfásan dicsekedett, hogy amikor érettségén matematikából megbukott, aznap tartotta első előadását a Természettudományi Társulat Botanikai Szakosztályában.

Nagydiákként, 17 éves korában ismerkedett meg édesapja hajdani pozsonyi iskolatársával, a tudós botanikus Degen Árpáddal, aki magával vitte kirándulásaira. Degen keltette fel érdeklődését a mohák iránt, s ő mutatta be a fiatalembert a Botanikai Szakosztályban, sőt útjainak költségét is ő fedezte. Tudjuk, hogy az egyetemen kiválóan tanult és „summa cum laude” eredménnyel doktorált.

A lakás „szentélye” a középső, nagy szoba volt. Minden falfelületét beborították a roskadásig telt könyvespolcok. Középen íróasztala írógéppel és kedvenc mikroszkópjával, rögtön mellette rakodóasztal tele iratokkal, alvóhelyeül szolgáló kis zöld divánnyal, kissé távolabb, a bejárástól közeli sarokban másik íróasztallal a kutató vendégek számára (szinte minden héten, általában szerda délután ott búvárokodtam). Ebből a szobából nyílt a herbáriumszoba, tele faszcikulusokkal és kapszulákkal. Minden pontosan katalogizálva a helyén (rendszeresen féregtelenítve), pillanatok alatt leszedhető és vizsgált állapotban. Védett érték volt, a leggazdagabb hazai magánherbárium!

A másik szoba Júlia nénié volt, hangulatos, szépen berendezett helyiség. Emlékszem, hogy Ádám bácsi alig múlt 70 éves, amikor francia nyelvórát vett Júlia néni szigorú ösztökélésére (Franciaországba készültek, ami meg is valósult). Tanárnő jött minden szerdán délután 3 órakor. Ádám bácsi nyelvi antitalentum volt annak ellenére, hogy a család minden tagja több nyelvet magas fokon tudott. Az már közismert, hogy ezzel szemben növény- és termőhely-ismereti tudása kivételes volt. Jávorka Magyar Flóráját (1925) a természetben is tökéletesen ismerte, ezen kívül minden hazai mohataxont!

Szóval, nem egyszer előfordult, hogy irodalmazás közben megütötte a fületem, hogy Júlia néni franciaóra közben gyengéd szóbeli figyelmeztetéssel felébresztette Ádám bácsit...

A középső szobából világos, dél felé néző, fedett, üvegezett oldalú, cserepes növényekkel teli hangulatos erkély tárult elénk. Enyhe időben mindig nyitva volt a középső szoba felé. Tavasztól őszig ott fogadták a vendégeket kávézással egybekötött „diskurzusra”, ahogy Ádám bácsi mondta. Gyakran beszélgettünk botanikus kollégákról, legszívesebben Pócs Tamásról (akkoriban Afrikában volt hosszú ideig), Komlódi Magdáról (akivel együtt írták a mohaspóra-atlaszt) és az akkori ifjú reménységéről, Orbán Sándorról.

Felejthetetlen szép idők, szinte álomnak tűnik...Kedves Júlia néni nem egyszer finom ebédre is meghívott, s utána következett a munka, a megbeszélések, a tápiószelvi tervek megvitatása, gyűjtőútak tervezése, értékelése és a könyvtári szakirodalmazás.

Élmények régi cikkeiből

Tudományos cikkein kívül ma is szívesen olvasom régi írásait. Ezekben érződik a botanika szeretetén kívül a magyar nyelv és haza iránti mély megbecsülés. Rendszeresen írt kisebb cikkeket és hozzászólásokat a Magyar Nyelvőrbe. Szerette az etimológizálást, s ebben egyik legbecesebb levelezőpartnere néhai ifj. Reuter Camillo pécsi erdőmérnök, id. Reuter Camillo pécsi idegyógyász professzor és amatőr botanikus fia volt.

Közvetlen hangú élménybeszámoló irodalmi értékű elbeszéléseknek számítanak. Főleg kedvenc újságjában, a „Turisták Lapja”-ban jelentek meg. Néhányból hadd idézzek.

„A tavaszi sáfrány nyomában Máramarosban” c. cikkében (1943., 55. évf. 4. szám, 64-67. oldal) így írt:

„Az előkészület nem sokból állt. Egy vasárnap, egy keddi ünnepnap és a közé eső szabadságként elkelt hétfő, három nap állott rendelkezésre. Kislányom is megkapta a gimnáziumban az egy napi távolmaradási engedélyt. Kirándulásunk harmadik résztvevője, a nagybátyám, Müller László, lévén nyugalmazott gimnáziumi igazgató, nem szorult szabadságra. Két kirándulás volt tervben, az Iván-havasra (Pop Iván), vagy Titelre. Hajókabint már nem kaptunk, ellenben a máramarosszigeti hálókocsiba még elcsíptünk egy szakaszt. Szombaton este tehát lefeküdtünk a sebesvonat hálókocsijában és reggel Máramarosban ébredtünk 1942. május hó 17-én. A kora délelőtti órákban Trebusafejérpatakon voltunk, ragyogó szép időben. A Fejér patak völgyében felfelé tartva, a májusi flóra legszebb pompájában fogadott bennünket. A pompás bükkösök teljes lombozata ki volt fejlődve. Alattuk a legkorábbi erdei virágok már elvirítottak. A szártalan kankalin (*Primula vulgaris*) már nagy leveleket fejlesztett, virágai már rég elvirítottak. A pirosló hunyor (*Helleborus purpurascens*) már elvirítottában volt, ellenben a legszebb színekben virítottak a piros mécsvirágok (*Melandrium silvestre*), az erdei nefelejts (*Myosotis silvatica*), az erdélyi flóra jellegzetes érdeslevelűje, a *Symphytum cordatum* és mások. A fehér kalapfü (*Petasites albus*) termésvirágzatai hófehér gyertyák módjára kísérték az erdő szélén a patak mellékét. Közben az egyik kanyarulatnál feltűnt az Iván-havas csúcsa, hófehér köntösben, hóval borítva! Nagyon érdekesen és szépen hatott a tavaszi virágpompával borított zöld lomberdők felett a kirívó ellentétet, a havas csúcsot látni.....”

„Jól tudtam, hogy a mai nap összehoz minket a tavaszi sáfránnyal, a havasok legszebb koratavaszi virágával. Izgatottan lestem, mikor, mely körülmények közt találkozunk vele először. Ilyen korán ugyanis még sohasem jártam havasokon. Ha barométerünk nem is mutatta volna, akkor is tudtuk volna, hogy erősen emelkedtünk. A fenyők közt előforduló bükkök 1400 m magasságban még csak rügyező állapotban voltak, a

lenti lombsátornak itt híre, hamva se volt. 1430 m magasságban egyszerre lábunk előtt volt az első sáfrány, a *Crocus vernus*, illetve ennek alig megkülönböztethető Heuffelianus nevű alakja. Az első példányok után nyomban tömegesen jelentkezett. A virág alakja az őszi kikericsére emlékeztet, színe azonban sokkal sötétebb. Az 1560 m magasban lévő menedékház alatt olyan hatalmas és meredek hómezők voltak, hogy alapos munka volt rajtuk a mély hóban átvergődni. Ahol csak négyzetméternyi gyep kiszabadult a hó alól, mindenütt pompázott a sáfrány. Eleinte kerülgettük, hogy ne kelljen rágáoznunk, később beláttuk, hogy nem lehet most anélkül tovább jutnunk, hogy a sáfrány tömegébe bele ne lépjünk. A türelmetlen virág nem tudja kívánni, míg a hó leolvad, a hómező szélén is átbújik s kivirít. Csodaszép látvány, amint e gyenge virág leküzdi a telet, a havat s még mielőtt a tavasz a tél havát végleg elűzné, virágpompájával borítja mindazokat a területeket, amiket csak el tudott a hómezőktől hódítani."

Ugyancsak a „Turisták Lapja”-ban (1943., 55. évf. 9. szám, 163-170. oldal) „Mohászó kiránduláson a Tátrában” c. cikkéből idézek néhány részletet:

„1938-ban és 1940-ben egészségem helyreállítása küldött a Tátrába. A nyári szárazság, por hatására mindkét évben annyira kinzott és legyengített az asthma, hogy nem reméltem másutt enyhülést, mint komoly magaslati helyen. Csodát vártam a Tátrától s az be is következett. Botanizálásra, turistáskodásra szereltem fel magam. A koradélutáni órákban érkezett a vonat Poprádra, illetve a villamos Ótátrafüredre. Itt már magam vittem a hátizsákomat a siklóhoz! Este meg sétálni mentem a Tarajkáról a Tarpataki vízeséshez. A Guhrmenedékházban berendeztem kényelmes szállásomat, ahonnan kilépve, a fenyvesek felső határánál, a Tátra gazdag mohafőrlőjének kellős közepén találtam magam. Estére mindig gazdag zsákmánnyal tértem haza.”

„A botanikus nem a Tátra csúcsait keresi, ezekre csak mint turista vágyik, a legszebb flóra a völgyek magasán fekvő részein, olyan helyeken virul, ahol nem a kőkemény gránit kőtengere borítja a felszínt, hanem kőmorszalék. Ezért olyan szín pompás a „Virágoskert” a Felkai völgyben, a Zöld tó katlana s a mohok tekintetében a Lengyel nyereg északi oldala. Itt bukkantam egy nagyszerű mohaérdekességre, a *Bryum globosum*-ra, mely a sarkvidék és Grönland lakója, a szokásos értelemben vett arktikus tájat csupán egy-egy helyen, Norvégia és Finnország legészakibb részén, a Lappföldön hagyja el. Egyébként csak Szibéria és Észak-Amerika legészakibb, arktikus tájain honos.”

„Estéknél és esős időben, pihenőnapokon, a gyűjtött anyag preparálásán dolgoztam. Ilyenkor a menedékház többi természetjárói kíváncsian nézték, mivel foglalkozom. Érdeklődtek a növények neve után és gyönyörködtek a szebbnél-szebb havasi virágokban. Ezek megfigyelése nem volt idegen senki előtt. Ellenben csaknem mindenki számára új gondolat volt, hogy a mohok is szépek. Kézi nagytöm izgalomba hozta a társaságot. Ezen át nézve a mohokat, azok bájos formája mindenkit elragadott. Mindúntalan hallottam azt a megjegyzést, hogy még sohasem gondoltak arra, hogy a mohák milyen csinos alakúak. Gyakori volt az a kérdés is, hogy többféle moha van-e? Csodálkozással hallották, amikor elmondtam, hogy Európában kb. 1500 mohafajt tart nyilván a tudomány s ebből kb. 900 Magyarországon is előfordul, a Tátrában pedig legalább 500 féle terem! Az egész földkeregségről 19 000 féle mohánál többet ismerünk!”

„A mohok tisztogatása, preparálása alkalmával nem egyszer volt különös vendégünk: egy mókus. Az erdőben lakó, de emberhez szokott példány volt, mely naponta belátogatott a menedékházba, végig szaladt az éttermen, megkapta a napi mogyoróadagját s az emberektől nem igen félt. Volt eset, hogy a futó kis állatkától a hölgyek jobban megijedtek, mint a mókus az emberektől. Mindenki szerette a bájos kis állatkát s mindenki vigyázott, hogy meg ne ijessze. Így nap-nap után megismétlődött kedves látogatása.”

Boros Ádám igen tájékozott és művelt tudós volt természetföldrajzi és botanikatörténeti kérdésekben is. A Debreceni Szemle 1943. évi (17. évf. május, 113-115. oldal) számában „A kukojszás vagy Mohos-tó és a Szentanna-tó lápja” c. közleménye jól példázza kritikai éleslátását és ma is követendő szemléletét. Néhány válogatás a cikkéből:

„Kolosváry Gábor a Debreceni Szemle 15. évf. 1941: 261-63. lapjain méltatja a Szentanna-tó ikertávanak, a Mohos-tónak természettudományi szempontból rendkívüli érdekességét és szépségét. Ezt a pompás lápot a botanikai irodalom Baumgarten óta (közel 100 éve) ismeri, sokan felkeresték és járultak flórájának ismeretéhez adatokkal. Legutóbb Nyárády E. Gy. adott róla találó növényföldrajzi jellemzést. Botanikusaink tehát nem hanyagolták el ezt a kiváló természeti ritkaságot. A földrajzi irodalom ugyancsak méltatja, nagyrészt azonban úgy, hogy a láp megítélése és jellemzése hibás színben tűnik fel. Botanikai irodalma szét van szórva különböző közleményekben. Ez lehet az oka annak, hogy Kolosváry fentebb idézett közleménye növénytani vonatkozásban nem mindenben állja meg a helyét.

Cholnoky Jenő „Magyarország földrajza”-ban (A Föld és Élete) a 457. oldalon azt olvassuk, hogy a Mohos-tó felszínén úszóláp van, melyen fák is nőnek, de ha ezek megnőnek, súlyát a lápnövényzet nem bírja el s a fa elsüllyed. „Kerek lyuk marad a nyomán s ebben mély víz sötétlik. A lápnövényzet takarója alatt tehát még víz van.” Ez a megállapítás téves. A Mohos-tó lápja nem úszóláp, ilyen csak a szomszédos

Szentanna-tó szélén van. A medencét kitölti a tőzeg s ennek felszínén virul a mai lápvegetáció. Van azonban a tavon vagy 5-6 lápszem, szabad víztükrök, melyek mélysége 2-3 m közt van. Ezek szélén a tőzegláp növényzet a víztükrök belseje felé nyomul, a part tehát áthajló. Ilyen helyen a víz szélét veszedelmes megközelíteni, mert a lápszéle nem bírja a súlyunkat, lesüppedhet és a vízbe eshetünk. Onnan igen nehéz kimászni, épp a part különös alkotása miatt. E lápszemek vize olyan edény alakjához hasonlít, mely a szájánál a legszűkebb s azon alól nyomban tágul. Épp ellenkezőleg, mint a legtöbb tó, mely a felszínénél a legszélesebb, a Mohos-tó lápszemei a felszín alatt szélesednek. A székelyek ezeket a lápszemeket „büdük”-nek nevezik. Ezekről a legelésző állatokat is óvni kell, mert az állat még nehezebben tud belőle kievickélni, mint az ember. Valójában csak arra veszélyes, aki a láp természetét nem ismeri. Botanikust nem érhet baj, mert a бүdük szélén a *Scheuchzeria palustris* és mások előfordulása nyomban figyelmeztet, hogy ott a tőzeglápban medence van. E бүdük keletkezése még homályos. A Cholnoky-féle magyarázat eleve elesik. Valószínűbb, hogy e tőszemek egyidősek a láppal, olyan részletek, melyeket a lápnövényzet valami okból nem tudott belepni s így a láp növekedésével együtt nőtt a tőszem mélysége is. Száraz és esős években a Mohos vízállása is nagyon változik. 1941-ben a láp legnagyobb részén bokán felül vagy féltérdig kellett a vízben gázolni. Ugyanitt 1942-ben bakacsban lehetett járni anélkül, hogy a cipőbe befolyt volna a víz. Ezzel a vízszintváltakozással magyarázható, hogy a tócsák és tőszemek nagysága és feltűnősége is évente más és más. Nyárády E. Gy., a székelyföldi lápok nagyérdemű kutatója azt írja, hogy a tótükröt a lápon már sehol sem látott s tévesen felteszi, hogy azok már el is pusztultak. Okát a lecsapoló csatornáknak és az erdőpusztításban látja. Bár az erdőirtás és a lápon keresztbe mélyített csatornák a láp fennmaradására károsak, egyelőre a lápot még nem vetköztették ki eredetiségükből. Úgy a tőszemek, mint mindazok az érdekes növények, melyeket a lápról helyesen közöltek, ma is díszítik a lápot. Megvédése a természetvédelem elsődendő feladata volna. Magam úgy hiszem, hogy a láp Schur és Simonkai leírásai óta lényegesen nem változott meg. A kivágott erdei fenyők helyén újak nőttek s ha nem tudnám Nyárády leírásából, hogy a Mohos faállományát mennyire megtéptázták, alig venném észre ezt a romboló munkát.

A Mohos-tavat, más néven Kukojszást, láperdő övezi, melyet, mint másutt is a Székelyföldön, főleg a mézgás éger, továbbá a pelyhes nyír és fűzek alkotnak.....A tőzegmohák közül megfigyeléseim szerint az égeresben a *Sphagnum palustre* él, az *Eriophorum vaginatum* között leggyakoribbak a *Sph. magellanicum*, *acutifolium* és *recurvum* fajok, ritkább a *Sph. rubellum*, inkább a láp legbelsőbb részét keresi a *Sph. fuscum*, míg a mélyedéseket és a бүdük partját a *Sph. cuspidatum* egymaga népesíti be. Utóbbi helyenként vízben alámerült állapotban is található. Péterfi M. szerint a lápon Degen Á. és Györfly I. a *Sph. squarrosum* fajt is gyűjtötték (nyilván a láperdőben), adatai szerint előfordulnak még a *Sph. Girgensohnii* (Barth, Györfly), *Russowii* (Györfly), *rufescens* (Györfly) fajok is. E tőzegmohák sajátos színűekkel maguk is változatos képet nyújtanak, a *Sph. magellanicum* és *acutifolium* itt legtöbbször szép pirosak, a *Sph. fuscum* rozsdabarna, míg a többi leginkább faközöld vagy hamuszínű.

A tőzegmohás gyapjúsás-láp közt hatalmas zombékokat alkot a mohák óriása, a *Polytrichum commune* (szörmoha), fél métert meghaladó nagyságával. Közéleben a kisebb *Polytrichum strictum*ot is megtaláljuk, az *Aulacomnium palustre* mohával együtt. A láp többi mohája nagyrészt a láperdőbe húzódik. A tocsogós mélyedésekben és a tőszemek partján sötétzöld bevonatot alkot egy parányi termetű májmoha tömege: a *Cephalozia fluitans*. Nedves évben ez bővebben mutatkozik. Ugyanitt él a láp bevezetes szaprofita mohája, az ámpolnás moha, a *Splachnum ampullaceum*. Az 1941. csapadékos évben bőven volt található, éspedig pompásan kifejlett tokokkal, a szárazabb 1942. évben csupán meddő állapotban tudtam nagynehezen ismét rátalálni. A tőzeg csupaszabb helyeit kedvelik a harmincfűvek. A *Drosera rotundifolia* és a *D. obovata* (a *rotundifolia* és az *anglica* hybridje) elég gyakoriak a lápon. Csodálatoskép az utóbbi egyik szülőfaja, a *D. anglica* nagyon ritka, magam egyáltalában nem láttam, de Soó R. szerint itt többek közt Degen Á. is gyűjtötte. A *D. intermedia* ugyancsak él a lápon, a rávonatkozó adatok hitelesek, de nagyon ritka lehet, mert nem sikerült rábukkannom. A tőzegmohás *Eriophorum*-zombékok jellegzetes növényei az áfonya-félék, ilyen a *Vaccinium vitis-idaea* (székely néven kokujsza vagy kukojsza), továbbá az *Oxycoccus quadripetala*, az *Andromeda polifolia*, valamint a hasonló termetű mármorka (*Empetrum nigrum*). A sások közül a láp belsejében csak a *Carex lasiocarpa*-nak és a *C. inflata*-nak jut fontos szerep, a többit, így főleg a *Carex echinata*-t csak a láp szélén találjuk nagyobb tömegben. Simonkai a lápon (bizonyára a szélén) új sáshybridet talált, a *Carex riparia* × *vesicaria*-t, ezt *C. csomádensis* néven írta le, megtalálta továbbá a *C. lasiocarpa* × *riparia*-t (*C. evoluta*) is. Azóta egyiket sem szedték itt. Mindkettő esetlegesen keletkezett fajkeverék, endemikus fajnak valójában nem tekinthető, előbbi csupán nevét nyerte erről a helyről. Keletkezése bárhol valószínű, ahol a két faj találkozik. Endemikus növénye a lápnak nincs.”

„Nagyon érdekes, de lényegesen más természetű a Szentanna-tó lájpa. Csupán a tó északi sarkában, a kápolna alatt van a tó szélén egy kisebb láp. Ez valódi úszóláp. Alkotója a *Carex lasiocarpa* nevű sás eltőzegesedett szövedéke. Ez olyan erős úszó tőzegtutajt alkot, hogy rajta egész biztonsággal sétálhatunk

többedmagunkkal is. Nem ér egészen a partig, úgyhogy könnyebb a víz felől csónakról megközelíteni. Az úszólápot kizárólag a *Carex lasiocarpa* alkotja, más fajnak nem jut szerep. A tó felőli oldalon a sás közt a *Lysimachia thyrsoiflora* él. Magán az úszólápon, a sás közt elég sok tőzegmoha terem, megfigyeléseim szerint a *Sphagnum magellanicum*, *Sph. subsecundum*, *Sph. recurvum* és a *Sph. Girgensohnii*. Péterfi szerint Györfly I. a Szentanna-tónál a *Sph. Russowii* és *Sph. acutifolium*, Baumgarten a *Sph. rubellum* fajokat is gyűjtötte, de hogy magán az úszólápon-e, erre vonatkozólag adatunk nincs. A mohok közül a *Pohlia nutans* és a *Polytrichum commune* él itt, nem hiányzik továbbá tapasztalatom szerint a *Drosera rotundifolia* sem. Más növény csak szálanként fordul elő az úszólápon és nem játszik fontos szerepet. Odább a *Carex inflata* is népesíti a tó partját, ez azonban úszólápot nem alkot. Más lápi vegetáció a tóban nincs, s a Schurtól innen közölt nád és más mocsári növény alighanem tévesen került az irodalomba.

A tó környékén bükkös van, csak a partján és néhány kisebb folton van lúcfenyő, ami a helyi mikroklímátikus viszonyokkal, a ködképződéssel függhet össze.”

Boros Ádám cikkét szándékosan idéztem ilyen részletességgel. Példa arra, hogy milyen választékosan, közérthetően, mégis hitelesen és tudományos szempontból is értékelhető módon lehet fogalmazni. Kimondottan érdekes, amit ír. Akár botanikus, akár nem botanikus is olvassa, felfedezi benne a felfedezés szépségét, a természet szeretetét, értékeinek megbecsülését és féltését. Akik személyesen ismerték, tudják róla, hogy *Carex*-ismeret terén is utolérhetetlen volt. A lápi vegetáció mindig lázba hozta, hiszen a tőzegmohák értéke és szerepe vitathatatlan, s az egész társulás ösisége és változatos szépsége valóban csodálatra méltó.

Humora

Kedves, élcelődő, naiv humora, szóviccgyártó hajlama sajátos vonása volt. Munkahelyi faliújságokon, legépelte és kifüggesztett kis írásokban mindenki magára ismerhetett. Saját magát sem kímélte, ami ritka önismereti képességre vall. Ádám bácsi éleslátása az emberi lélekig hatolt. Néhány válogatott részletet mutatok be a rám hagyott kéziratokból.

Napi Közlöny

Munkafelosztás - a Botanikai Napok burokvölgyi kirándulása, 1949. jun. 12. alkalmából, figyelemmel az Uzsán tapasztaltakra

Andreánszky Gábor: ma mindenért, máskor semmiért se felelős. Áfrikáról, palmitókról álmodik. Nemde bár: nem bár-oh ő mostan. (Akárcsak Soó Rezső, Andreánszky is bárói családból származott – a szerzőtől)

Bánhegyi József: nem érdekl, hogy bolond-e vagy sem, csak gomba legyen.

Balázs Ferenc: deciméteres szintenként új és új szociológiát tud kitalálni.

Bohus Gábor: arra vetemedik, hogy kenyéradóját, a gombát beleviszi a csávéba.

Boros Ádám: a *Buxbaumiat* a Bakonyban nem csak álmában, de akkor is ő fedezi fel, ha Vajda Laci fedezi fel. Nem bírja a pír. Rabszolgáját Vajda László-nak hívják. Amikor mohát gyűjt: mindent nekem, semmit neked. Ruháját megvarrja. Vigyázatok, mert a *Carex paradoxa*-t *Omphalodes*-nek nézi. Egyébként jószívű, déltájban engedélyez 5 perc ebédidőt. Ügyel rá, hogy senki se molesztálja a társaságot viccekkel, a hölgyeket, dohányzókat senki se csipkedje, senki gyengéit senki ne firtassa. Szerinte kétféle ember van, okos ember és olyan, aki a *Buxbaumiat* nem ismeri (§ *Buxbaumiatæ* és § *Eubuxbaumiatæ*). Ma semmiért, máskor mindenért felelős.

Csapody Vera néni: fest, fest, fest, fest a köbön, a kövön, a napon az egész napon. Pletykától nem tart, Jávorkával tart.

Felföldy Lajcsi: nem gyűjt, de lát. A kémiaért hajlandó a mohákat is elárulni.

Horvát Adolf Olivér: a Mecsekről 77 bőrt tud lenyúzni, azt és tégedet latin nyelvvél és szkumpiával cserzi.

Jávorka Sándor bácsi: gondoskodik *Allium victorialis*-ről, *Sorbus*-t nem hajlandó megnevezni. Professzor ő, bár nem ad elő, tudást annál többet ad elő, jó példával jár elő. Pletykától nem tart, Verával tart.

Jeanplong József: kilátszik a fűből, melyet a Rába partján is felfedez.

Kárpáti Zolti: ás, nyes, nagyvágó, túlteljesíti a normát. Flegmatikus. Ahol botanizált: vélnéd, vagy disznók jártak, vagy botanikusok.

Kol Erzsébet: ha nincs moszat, Alaskával foglalkozik, a laskával nem vesződik.

Kalmár Zoltán: nagyon is érdekl, hogy bolond-e vagy nem a gomba.

Pénzes Tóni bácsi: felfedezi a (szék-)laskát. Az ízet ma már nem ízéli ha elnököl, nem kedélyeskedik. A *Sorbus*-t, nem a sörbuszt kedveli. A *Crataegus*nak több alakját ismeri, mint amennyi van.

Priszter Szaniszló, syn.: Szani-csikó: amaranthusába burkolószik. Elve: pecsenyét mártással, botanikát Mártával. Állja a vártát, öleli a Mártát! Már ti is tudjátok: Márta párja, szerencse járja! Járja a Márta, várja a párja. Várja a Márta, nincsen annak párja. Fejük alá párna, a boldogság járja! (Nevetni rajta: nem járja.)

Soó Rezső: a növényeket rabszolgáival gyűjteti, a bélyeget maga gyűjti, de utóbbit olykor rád is süti. Ha e §§-okban maga is szerepel, nemigen szereti, ezért több hivatást itt nem is adunk neki.

Ubrizsy Gábor: a gombát nem tojással, hanem szociológiával fogyasztja.

Ujhelyi Jóska: nem látszik ki a fűből (ebben különbözik Jeanplong szintén Jóskától), de még a *Sesleria*-ból sem. Rájön, hogy a *Sesleria* nem moha, a moha nem *Sesleria*, de a mohában lehet *Sesleria*, viszont csak a *Seslerietumban*, de nem a *Sesleriaban* van moha.

Vajda László: a mohákat kapszulába zárja, kívánságodra szanszkrit nevet mond hozzája. *Hieracium*ról hajlandó nyilatkozni. Ahol te továbbmész, ott ő még kincset lel.

Zólyomi Bálint: nem siet, nem fizet, nem csodálkozik: úr. *Scopolamin injectiona* nem szorul (ugyanis sohasem aggódik, hogy megőrül). Szereti az amethistinát, de ezt a Bakonyban először csak álmában fedezi fel. Nem nőszül meg, bár tagadhatatlanul tetszik neki, de sajnálna vele összeveszni. Vigyázatok, mert a *Myosotis sparsiflora*-t *Carex elongata*-nak nézi. Rabszolgái legtöbbször női névre hallgatnak. Vélődésként hatalmas üstökét. Haját tépi, ha a kalapjára gondol.

Vácrátóti Szabad Nép – 1950. aug. 30.

Napi Közölny a növény-nemzeti vállalat-tani tanfolyam lefolyásáról. Tiszteletpéldány szíves előfizetés céljából. Ára 10.- Ft.

Véres verekedés Ürbön

A rendőrség megállapította, hogy a *Camphorosmetum* vérfoltjai nem a *Camphorosmatól*, hanem attól a verekedéstől erednek, mely Ürbön lezajlott. V. Laci bácsi inzultálta az Ádi bácsit, mert magának tartotta fenn a *Barbula vinealis* megnevezését. A dolog késhegyre ment. A rendőrség egyelőre csak annyit állapított meg, hogy a hullákat mávaut teherautón szállították el.

Kínos feltűnést

okozott Vacson az a merénylet, hogy a szeretetsomagok kinyitása után kiderült, hogy egyesek csomagjából ismeretlen tettesek kiemelték a fogpiszkálót. B. Ádi bácsi mélyen megvolt sértve, hogy csomagjában csak egy fogpiszkáló volt, míg a fiatalokéban koponyaként kettő. A kínos eset elsimításán most tanácskoznak.

Újítás

A tanfolyam kifogyott az időből. A SOÓLYOMI cég újítást jelentett be, amelynek lényege az, hogy ketten egyszerre adnak elő, hogy gyorsabban haladjanak. Zólyomi Bálint azonban meg volt sértve, mert sokszor nem jutott SOÓhoz, míg Soó R. azért volt megsértve, mert messze tették a soótartót és nem jutott sóhoz.

Ez komoly!

Mohász jelöltek kitüntetésére. A hatóság a mohászati fejlődése érdekében elhatározta a sok érdemet szerzett mohászok kitüntetését. E célból bizottságot küldött ki, mely áll egy tagból, Ádi bácsiból. A bizottság feladata 10 évenként mohászati műszerrel és – amennyiben a jelölt kora 50 év alatt van – díszoklevéllel kitüntetni egy-egy érdemes újdonsült mohászt. A kitüntetést az egyik fehérasztali konferencia alkalmából az elnök fogja kiszolgáltatni.

Felfedezés

Botanikusok az erdészet érdekében nagyszabású megállapítást tettek. Kiderítették és bebizonyították, hogy a fának rendszeres lopása az erdőből az erdőállomány kárára van.

Helyes nomenklatura

Az erdészek úgy találták, hogy a botanikusok a *Cirsietum spinosissimae* alkotják, viszont Kárpáti Zoli úgy véli, hogy az erdészek a *Mimosetum balsaminosum nolitangerae*-be tartoznak.

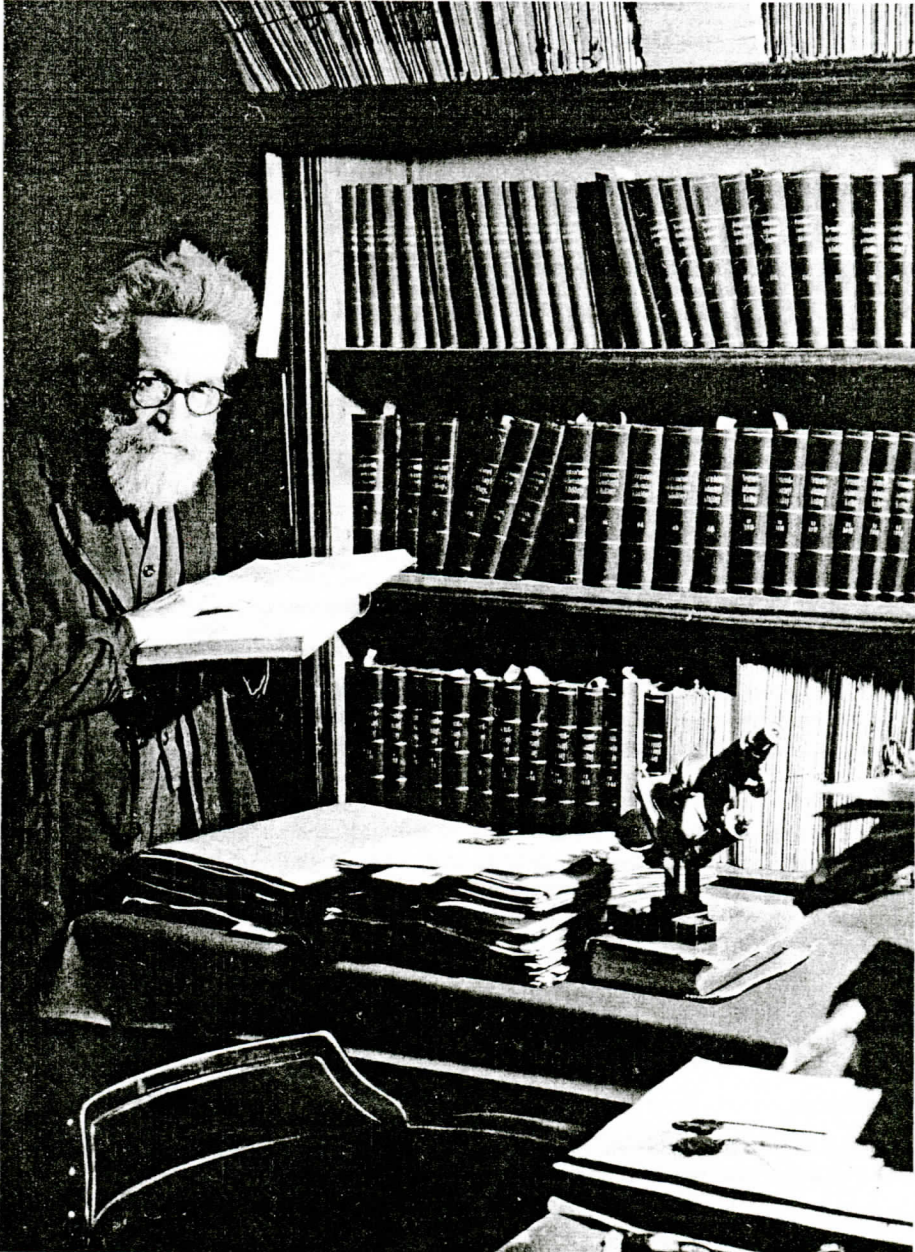
Műtrágyahiányon

Pénzes Tóni bácsi úgy szándékozik segíteni, hogy trágyázásra fel akarja használni mindazokat a grombaságokat, amelyeket a tanfolyam összehordott. Számítása szerint ez és a kozmikus por egészen át fogja alakítani a vácrátóti park feltalaját.

Megegyezés

A botanikusok megegyeztek abban, hogy Székesfehérvár és a Velencei tó ezután nem lesznek a Duna-Tisza között, úgyszintén, hogy Szeged nem lesz a Tiszántúlon.

Zárom válogatásomat Boros Ádámmal kapcsolatos emlékeimből. Remélem, hogy azok, akik személyesen nem ismerhették, írásomon keresztül nemcsak még jobban tisztelik a magyar botanika egyik legnagyobb tudósát, hanem meg is szeretik. Mint krónikás, megtiszteltetésnek érzem, hogy írhattam Róla.

Boros Ádám otthonában
(Tóth István felvétele)